

UDK 81'374
811.163.6'282

Prethodno priopćenje
Rukopis primljen 1. X. 2019.
Prihvaćen za tisak 23. I. 2020.
doi.org/10.31724/rihjj.46.2.30

Vera Smole

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva cesta 2, SI-1000 Ljubljana
vera.smole@guest.arnes.si

Helena Gabrijelčič Tomc

Naravoslovnotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva cesta 12, SI-1000 Ljubljana
helena.gabrijelcic@ntf.uni-lj.si

Alenka Kavčič

Fakulteta za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani
Večna pot 113, SI-1000 Ljubljana
alenka.kavcic@fri.uni-lj.si

UPORABA NOVIH MEDIJEV V NAREČNEM SLOVAROPISJU NA PRIMERU *SLOVARJA STAREGA ORODJA V GOVORU LOŠKEGA POTOKA*

V prispevku so predstavljeni zasnova in uresničitev narečnega tematskega slovarja, ki mu nove tehnološke možnosti omogočajo, da je spletni oziroma e-slovar, interaktivni (z multimedijskimi vsebinami) in rastoči (dopolnjujoči), poleg tega pa ima tudi estetsko celostno grafično podobo, kar vse vpliva na potencialne uporabnike.

1. Uvod

S prijavo štirimesečnega¹ Študentskega inovativnega projekta za družbeno korist (ŠIPK), ki ga večkrat razpisuje Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije ob podpori Ministrstva za šolstvo, znanost in

¹ Projekt je trajal od 1. marca do 30. junija 2018, sodelovale pa so štiri partnerske organizacije: tri fakultete Univerze v Ljubljani (Filozofska fakulteta, Naravoslovnotehniška fakulteta ter Fakulteta za računalništvo in

šport ter Evropskega socialnega sklada, smo ustregli želji lokalne skupnosti Občine Loški Potok,² da svoj narečni govor čim bolj živo dokumentira kot nesnovno kulturno dediščino,³ ga uzavesti, ovrednoti in ga vzpodbuja ohranjati tudi pri mladem rodu.⁴ Zahtevana interdisciplinarnost projekta je omogočila vključitev strok, ki bi jezikoslovni osnovi zagotovile e-obliko in s tem širšo dostopnost ter estetsko grafično podobo. Tako smo se jezikoslovci dialektologi povezali z računalniškimi programerji in grafičnimi oblikovalci ter si kot enega od ciljev⁵ projekta zastavili izdelati interaktivni tematski narečni slovar starega orodja s poudarkom na interaktivnosti in napredni uporabniški izkušnji.

Z dodajanjem novih tematskih sklopov lahko slovar preraste v splošni narečni slovar obravnavanega govora ali se prostokodna aplikacija uporabi za tematski slovar kakega drugega narečnega govora.⁶

Izredno kratek čas – obdobje štirih mesecev ob izpolnjevanju rednih zadolžitev tako študentov kot mentorjev – za pridobitev in obdelavo terenskega jezikovnega, slikovnega in filmskega gradiva,⁷ za zasnovo slovarskega sestavka, izdelavo

informatiko) in Osnovna šola dr. Antona Debeljaka Loški Potok. Pri projektu je skupaj sodelovalo dvanajst študentov (jezikoslovci, računalniški programerji in grafični oblikovalci), ena strokovna sodelavka iz lokalnega okolja ter tri pedagoške mentorice s smeri slovenistika, računalništvo in informatika ter grafično oblikovanje. Največ vključenega gradiva za izbrani temi smo pridobili pri Jožetu Anzeljcu, roj. 1932, p. d. Štalarjevem stricu iz Malega Loga; z njim so bili posneti tudi vsi filmi. Pri projektu je sodelovalo še 23 drugih informatorjev v starosti od 70 let naprej, saj smo prednost dajali starejšim, ki so orodja in pripomočke skozi desetletja uporabljali in zato dobro poznali vse z njimi povezano izrazje.

² Zahodni rob jugovzhodne regije Slovenije. www.loski-potok.si

³ Po Unescovi Konvenciji o varovanju nesovne kulturne dediščine nesovna kulturna dediščina »pomeni prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezani orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in včasih tudi posamezniki prepoznajo kot del svoje kulturne dediščine. Skupnosti in skupine nesovno kulturno dediščino, preneseno iz roda v rod, nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino, in zagotavljajo občutek za identiteto in neprekinjenost s prejšnjimi generacijami, s čimer spodbujajo spoštovanje do kulturne raznolikosti in človeške ustvarjalnosti«. www.nesovnadediscina.si

⁴ Več o projektu v zavihku O projektu na spletnem naslovu slovarja <http://slovar-orodja.si>.

⁵ Drugi cilji so bili še: audio- in videodokumentacije snovne in nesovne kulturne dediščine; znanstveni zapis (v fonetični transkripciji) narečnih poimenovanj za stara orodja, pripomočke in opravila; obstoječe zbirke predmetov v lasti posameznih domačinov opremiti s podnapisi v knjižni in narečni slovenščini ter angleščini; lokalno skupnost različnih generacij še dodatno motivirati k ohranjanju (ne)snovne kulturne dediščine in tako prispevati k razvoju turizma.

⁶ Poleg tega slovarja obstajata v slovenski in hrvaški strokovni literaturi kratki predstavitvi še dveh slovenskih spletnih aplikacij (*Slovenski narečni atlas* – <http://narecja.si/sna> in *Interaktivna karta narečnih besedil* (IKNB) – <http://narecja.si>) v Smole (2019) in Kavčič (2018) ter dve hrvaški spletni aplikaciji (*Austrijacizmi i germanizmi u hrvatskome jeziku* in *Zvučni atlas hrvatskih govora*) v Piškorec, Kurtović Budja (2015).

⁷ Terensko delo je vključevalo ogled v lokalnem okolju obstoječih zbirk starega orodja in pripomočkov ter njihovo fotografiranje, obiske 24 informatorjev, zvočno snemanje vodenih pogovorov s pomočjo

aplikacije in celostne grafične podobe, predvsem pa medsebojno spoznavanje in usklajevanje raznolikih pristopov tako heterogene raziskovalne skupine je zahtevala izjemno intenzivnost dela, vzpostavitev dobre komunikacije in smiselno razdelitev nalog. Glede na takrat (nedostopne) maloštevilne zglede⁸ je bila zasnova slovarskega sestavka z grafičnimi in programerskimi rešitvami odvisna od znanja, iznajdljivosti in sposobnosti uskladitve raznoterih pogledov članov projektne skupine, kar se je navsezadnje izkazalo za svojevrstno prednost, saj smo delovali veliko bolj ustvarjalno in inovativno. Izhajali smo iz zgradbe slovarskega sestavka v tiskanih narečnih slovarjih, ki variira od zelo enostavnih (narečnim leksemom so pridane le osnovne slovarske oblike in knjižne ustreznice in/ali pomen leksema) do bolj obsežnih slovarskih sestavkov z razdelanimi pomeni, zgledi rabe ali celo dodanim slikovnim gradivom. Izkoristili pa smo tudi možnosti, ki jih ponujajo spletne tehnologije, ter slovarski sestavek nadgradili z medleksemskim povezovanjem in večpredstavnostnimi gradivi, s čimer smo optimizirali uporabniško izkušnjo.

V nadaljevanju prispevka bodo predstavljeni posamezni segmenti *Slovarja starega orodja v govoru Loškega Potoka* v medsebojni interakciji.

2. Slovar starega orodja v govoru Loškega Potoka (SSOLP)⁹

Loški Potok je poimenovanje planote z vasmimi Mali Log, Retje, Hrib, Šegova vas, Srednja vas in Travniki na nadmorski višini med 700 in 800 m. Center je vas Hrib, kjer je tudi sedež Občine Loški Potok. V teh vaseh se govori eden od krajevskih govorov tonemskega doljenjskega narečja, zahodnega tipa, in spada v doljenjsko narečno skupino. V vaseh južneje od Travnika se govori netonemsko kostelsko narečje, zato tega dela občine v raziskavo nismo vključili. Govor posameznih vasi Loškega Potoka se v realizaciji nekaterih fonemov, npr. v (ne)zaokroženosti dolge-

usmerjevalnih vprašalnic in prostih pogovorov v vaseh Mali Log, Retje, Hrib, Šegova vas in Travniki ter video snemanje z informatorjem v Malem Logu. Nastalo je bilo približno 300 fotografij, 30 ur zvočnih ter 50 krajših videoposnetkov, iz tega gradiva je bilo za potrebe dveh podpolj tematskega slovarja izbranih in transkribiranih 3,5 ure zvočnih in videoposnetkov.

⁸ Spletna stran www.narecna-bera.si s »strokovnim narečnim slikovnim slovarjem koroškega podjunskega narečja« Anje Benko (Benko 2013) takrat ni delovala; *Slovar oblačilnega izrazja ziljskega govora v Kanalski dolini* Karmen Kenda-Jež je bil na www.fran.si postavljen šele leta 2019 (Kenda-Jež 2019).

⁹ SSOLP je bila (zahtevana) okrajšava za projekt; ker (namenoma) vsebuje začetnice naslova slovarja, je uporabna tudi kot okrajšava, sčasoma morda kratica, za slovar.

ga *a*, (ne)naprej pomaknjemem izgovoru *u*, stopnji vokalne redukcije ipd., razlikuje – opazamo tudi medgeneracijske razlike – vendar lahko te razlike obravnavamo kot variante istega sistema, tj. istega krajevnega govora. Osnovne značilnosti govora so: tonematika na dolgih zlogih in dinamični naglas na kratkih (*snǎ:ik*, *u snǎ:igə*; *s'kəp*); tipični dolenjški razvoji samoglasnikov v slovenskih dolgih zlogih, kot so: **ě* > *ǎ:i* (*snǎ:ik*), cirkumflektirani **o* > *u*: (*mù:st*), **e* in **ę* > *ię* (*lięt*, *pięt*), novoakutirani **o*- in *ę* > *uę* (*nuǒsəm*, *mùǒš*), **a* in **ə* > *ǎ*: (*prǎ:x*, *vǎ:s*, *mǎ:ša*), **i* > *i*: (*li:pa*), **u* > *ü*: (*mú:xa*), umično naglašena **e* in **o* > *ǎ*: in *ę*: (*je rǎ:kla*, *gǒ:ra*); pri kratkem vokalizmu **o* > *-u* (*mǎ:istu*), preglas v predponah in predlogih *na*, *nad*, *za*, *raz* > *ne*, *net*, *ze*, *rez* (> *nə*, *nət*, *zə*, *rəz*) in za nekdanjim palatalom **l* (> *l*) v notranjih zlogih (*net xì:šo*, *rezmi:šlem*), delni upadi **i*, **u* in **ě* > *ə* v naglašanih in tudi onemitve **i*, **u*, **ə* in **ě* (*b'lə*, *so jmǎ:ilə engə ...*, *ę Rí:bəncə*) v nenaglašanih zlogih; pri soglasnikih premena zvencih nezvočnikov v izglasju in pred nezvenečimi nezvočniki v nezveneče (-*b*, -*d*, -*g*, -*ž* > -*p*, -*t*, -*k*, -*š*) ter **l* > *l* in *n* > *jn* v medsamoglasniškem položaju (*nedǎ:la*, *kojni:čək*). V oblikoglasju so dobro ohranjeni premični, mešani in končniški naglasni tip (*mǎ:dvət*, *medvǎ:ida*; *vǒ:da*, *vodie*, *pod zǐemlo*; *klop'ka*, *ę čǎbqar*, *je obǎ'nu*, *su'jəm*). Govor ima izvorno kratki nedoločnik (*mé:išət*, *z'vət* 'zviti'), ohranjene srednji spol (*tistu pǎzdi:rje*, *k-je blu to'ku zdrolé:nu*), moško (*sva dá:ilala*) ter deloma žensko dvojino (*zmǎ:mo svə š'lə/š'le*). V leksiki najdemo pokrajinsko specifične besede in tvorjenke (npr. *jǎ:nčək* 'jagnje, jagenjček', *kú:zəm* 'najtanjše nitke pri lanenem predivu za izdelovanje niti za šivanje', *rǎ:nku* 'kakor; nekako, nekam', *st'rašnu* 'zelo', *tokle'lej* 'tako(le)', *tu'lej* 'tu(kajle)'), med prevzetim besedjem pa so prisotni predvsem germanizmi iz različnih časovnih obdobij (npr. *ǎ:jmoxt* 'obara', *fǎlǎ:jne* 'posebna jed v času kolin', *žięgən* 'bлагослов, благосlovljene jedi').¹⁰

V okviru širšega tematskega ali pomenskega polja *stara orodja* smo zaradi časovne omejenosti izbrali dve podtemi ali podpolji, ki vsebujeta izrazje za orodja in pripomočke v okolju najbolj prisotnih opravil:¹¹ 1) za delo v gozdu (podiranje dreves) z začetno obdelavo lesa, naslovljeno *orodje za sekača in tesača*, in 2) za delo na travniku s košnjo in spraviлом sena, naslovljeno *orodja za spravilo*

¹⁰ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (www.zrc-sazu.si) razvil Peter Weiss.

¹¹ Za podtemi smo se odločili na osnovi zbranega gradiva in žal ne že na začetku. Posledica kasnejše odločitve je bil kljub bogatemu fotografskemu gradivu primanjkljaj fotografij, povezanih s tema podtemama, zato so nekatera gesla brez te, sicer obvezne sestavine slovarskega sestavka, nekatera gesla pa so dopolnjena s starimi fotografijami iz osebne digitalne zbirke domačina Vlada Moharja.

sena, vključno s pripomočki za njihovo vzdrževanje (npr. za brušenje). Poleg navedenega izrazja smo vključili tudi t. i. »sopojavnice, besede, ki se najpogosteje pojavljajo v sobesedilu« (Kenda-Jež 2015: 21) oziroma v našem primeru predvsem glagole z istim korenem, kot jih imajo orodja (npr. *sekira* – (*po-*)*sekati*, *kosa* – (*po-/na-*)*kositi*), in samostalnike za izvajalce del (npr. *tesati* – *tesač*). Za vsa orodja in pripomočke smo poskušali pridobiti tudi poimenovanja za sestavne dele (npr. pri *kosi* za železni in leseni del, ročaj(e) na lesenem delu, zagozdo ali vijak za pritrditev železnega dela na lesenega, močnejši rob in ostri rob železnega dela ipd.).

Izrazje smo iskali s pomočjo usmerjevalnih vprašalnic (Benedik 1994), ob katerih so nastajale tudi spominske pripovedi, in neposredno ob orodjih in pripomočkih, ki so jih imeli informatorji doma kot še uporabne ali so jih hranil v svojih domačih večjih ali manjših (ne)urejenih zbirkah.¹² Čeprav je slovar nastal večinoma z izpisom iz besedilnega korpusa, ne gre za slovar konkordančnega tipa (prim. Kenda-Jež 2015: 22), saj smo iztočnicam v neslovarskih oblikah z dodatno raziskavo na terenu te pridobili.

SSOLP je:

- 1) narečni slovar, ker vsebuje izrazje krajevne govora v Loškem Potoku;
- 2) tematski, izrazijski ali terminološki slovar,¹³ ker vsebuje izrazje določenega pomenskega polja (razdeljeno na podpolja ali podteme);
- 3) spletni ali e-slovar, ki ni samo dostopen na spletu (npr. v pdf obliki), ampak je že zasnovan kot posebna aplikacija;
- 4) interaktivni slovar, ker v okviru slovarskega sestavka omogoča dostope do multimedijskih vsebin in povezave na druge slovarske sestavke;
- 5) rastoči slovar, ker omogoča tako dopolnjevanje obstoječih podtem kot tudi dodajanje novih.

¹² Zavest ohranjanja snovne kulturne dediščine je na tem območju izredno visoka; zdelo se je, da smo z našimi raziskavami razširili tudi zavest o vrednosti nesnovne, natančneje jezikovne dediščine, tj. njihovega narečnega govora, ki ima zaradi še žive rabe tudi pri mlajših generacijah možnost preživetja.

¹³ V slovenski leksikografiji se v zadnjem času za narečne slovarje izbranih pomenskih polj uporablja pojem »izrazijski« (Kenda-Jež 2015: 21), ki je domača ustreznica k »terminološki«, ta pa se pojavlja v naslovih slovarjev posameznih strok knjižne terminologije.

3. Zgradba slovarja

Na naslovni strani SSOLP pod naslovom *Stara orodja* izberemo eno od podtem, da se pod fotografijo (ali prostorom zanj) s klikom na gumb odprejo slovarski sestavki.

3.1. Zgradba slovarskega sestavka (gesla) – jezikoslovni vidik

Zasnova slovarskega sestavka e-slovarja je morala poleg slovaropisnih zakonitosti upoštevati tudi zahteve, pogojene z izdelavo računalniške aplikacije. Vnaprej je bilo treba določiti najvišje možno število razdelkov in jih opredeliti kot obvezne oziroma neobvezne. Obvezni so tisti, ki morajo biti zapolnjeni oziroma so za obstoj slovarskega sestavka nujni, hkrati pa izpolnjujejo zahteve sodobnega (narečnega) slovaropisja. Neobvezni razdelek, kot je npr. sopomenski, in v primerjavi s fizičnimi slovarji razširjene možnosti e-slovarja so nas ob poglobljanju v narečno izrazje pripeljale na razmišljanje o prikazu medleksemskih povezav znotraj posameznih podtem. V ta namen smo dodali pet razdelkov, ki smo jih poimenovali povezovalni razdelki; prvi štirje so pomensko določeni,¹⁴ v petem pa se je možno sklicevati na kakršno koli dodatno/drugačno medleksemsko povezavo.

Naslovna stran slovarskega sestavka je grafično razdeljena na dva dela: 1) na levi strani je naslov, pod njim fotografija,¹⁵ pod njo pa ikone za priklic (več) fotografij, video- in avdioposnetka;¹⁶ 2) na desni strani je besedilni, jezikoslovni del slovarskega sestavka z naslednjimi razdelki:

- 1) *obstojski razdelek* vsebuje iztočnico (geslo) v glasovno poknjžženem zapisu;
- 2) v drugi razdelek, poenostavljeno poimenovan *izgovor in slovnica*, so uvrščeni *izgovorjalni in slovnični* podatki: narečni leksem in njegova t. i. slovarska oblika (ali več), oboje zapisano v fonetični transkripciji, ter *besednovrstni* podatek;
- 3) *pomenski razdelek*, poenostavljeno poimenovan *pomen*, vsebuje razlago

¹⁴ Pomenska določitev se pri novih temah lahko spreminja, število razdelkov pa v osnovi ostaja nespremenjeno.

¹⁵ Če fotografija manjka, piše, da je v pripravi. O vzroku za odsotnost gl. opombo 11.

¹⁶ Obstaja lahko samo video- ali samo avdioposnetek, lahko oba, lahko jih je celo več.

narečne besede ali s knjižno ustreznico in z morebitno zamejevalno pomensko razlago (po SSKJ²)¹⁷ ali pa s polno pomensko razlago, kadar v knjižnem jeziku ustreznice ni;

- 4) tiskanemu slovarju bi na tem mestu sledil *ponazarjalni razdelek*, ta se v SSOLP odpre s klikom na ikono video- ali/in avdioposnetka,¹⁸ kjer se odpre druga stran slovarskega sestavka: ob gledanju in/ali poslušanju posnetka lahko na desni strani pod naslovom *Narečno* spremljamo fonetični (fonološki) zapis pripovedovanega besedila¹⁹ (z (neobvezno) navedbo kraja, od koder je govorec), zraven, pod naslovom *Knjižno*, pa prevod v knjižni jezik;²⁰
- 5) *etimološki razdelek* (neobvezen), poenostavljeno poimenovan *izvor*, je zapolnjen samo pri prevzetih besedah (večinoma po SES);
- 6) *sopomenski razdelek* (neobvezen), poenostavljeno poimenovan *sopomenke* – tako kot vsi sledeči – s klikom na obstoječo sopomenko (ali več) odpira nov slovarski sestavek;
- 7) do vseh sledečih povezovalnih razdelkov je možno priti s klikom na gumb; povezovalni razdelek 1 (neobvezen), *vrste* (orodja) ali *nadpomenska*, je prvi, ki uvaja nesopomenske²¹ medleksemske povezave in prav tako s klikom na obstoječi leksem (ali več) odpira nov slovarski sestavek – skupaj s sledečimi predstavljajo izkoristek e-medija in novost v (slovenskem) slovaropisju;²²
- 8) povezovalni razdelek 2 (neobvezen) navaja *sestavne dele* (orodja);
- 9) povezovalni razdelek 3 (neobvezen) navaja *orodja za vzdrževanje* (osnovnega orodja), na kratko *orodja*;

¹⁷ Da sta se knjižna ustreznica in zamejevalna pomenska razlaga ujemali z obstoječem stanjem v narečnem govoru, ju je bilo treba pogosto popraviti ali dopolniti. Po SSKJ² je npr. sekira orodje za sekanje, mišljeno kot celota, v narečnih govorih pa tudi samo železni del orodja, zato knjižna ustreznica velja le za prvega od narečnih pomenov: 1. sekira [orodje za sekanje]; 2. železni del tega orodja. Tako je tudi pri drugih orodjih z (lesenimi) držali.

¹⁸ Obvezen je vsaj en ali video- ali avdioposnetek (ne oba), lahko sta tudi oba (ali več njih).

¹⁹ Največja prednost e-slovarja je ravno večpredstavnost, saj posnetek govora poda najbolj avtentično glasovno podobo govora, fotografija in videoposnetek pa bistveno prispevata k razumevanju ubesedene pomenske razlage.

²⁰ Med možnostma prevoda (prenosa narečnega sistema v knjižnega na vseh jezikovnih ravlinah) in glasovnega poknjiženja (samo na glasovni ravnini) so se domačini odločili za prvega.

²¹ Sopomenska medleksemska povezava je v slovarjih običajna, prikazuje se z vodilkami.

²² Pomensko nedefinirane medleksemske povezave vsebuje tudi *Slovar oblačilnega izrazja ziljskega govora v Kanalski dolini* (Kenda-Jež 2019).

- 10) povezovalni razdelek 4 (neobvezen) navaja *besedje z istim korenom*, je torej besedotvorni razdelek, v katerem se oblikuje besedna družina znotraj ene podteme;
- 11) povezovalni razdelek 5 (neobvezen) – začasno poimenovan *razno* – v tem slovarju (še) ni zapolnjen, pušča pa odprto možnost novim podtemam.

3.2. Oblikovalski vidik slovarja

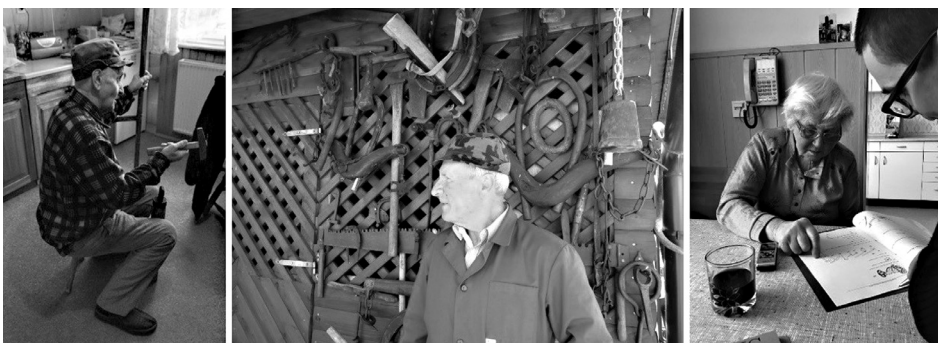
Oblikovanje grafične podobe in uporabniškega vmesnika slovarja je vključevalo pristope na uporabnika usmerjenega načrtovanja in oblikovanja, ki omogoča nadaljnje nadgradnje tako v vsebinskem smislu kot tudi v smislu dodajanja funkcionalnosti.

Strategija uporabe ali določanje potencialov uporabe spletnega slovarja je vključevala definicijo bistva in namena, torej ohranjanje in predstavitev snovne in nesnovne dediščine v interaktivnem mediju, ki omogoča različnim ciljnim skupinam enostavnost uporabe, učinkovitost, učljivost o tematiki, zadovoljstvo in dostopnost. Definirane so bile tri glavne ciljne skupine, katerih interesi in način uporabe se razlikujejo: otroci in mladostniki, ki slovar uporabljajo v učnem procesu, odrasli, ki se želijo poučiti o starem orodju in njegovi uporabi v lokalnem okolju, ter področni strokovnjaki. V fazi strategije je bila izdelana tudi idejna zasnova osnovne vsebine (stara orodja) in dveh podtem.

Druga faza je bilo določanje vsebinskih elementov in funkcionalnosti slovarja za učinkovito vizualno in interaktivno komunikacijo. Vsebine so besedilno gradivo (rezultat raziskav in transkripcij slovenistov), slikovno gradivo v obliki fotografij, avdio- in videoposnetkov starega orodja in pripovedi o njih ter celostna grafična podoba. Skupno je bilo na terenu zajeto več kot 300 fotografij in več kot 50 posnetkov pripovedi o starem orodju. Transkribirano pa je bilo 3,5 ure avdio- in videoposnetkov. Vizualne vsebine so bile skupaj z avdioposnetki in besedilno vsebino strukturirane v smiselne vsebinske bloke za učinkovito uporabnost na spletnih straneh slovarja ter predvsem z upoštevanjem zgradbe slovarskega sestavka. Slika 1 prikazuje fotografije starega orodja in pripomočkov, slika 2 pa spraševanje in snemanje informatorjev, tj. zvočni zajem ali nastanek avdioposnetka.

Slika 1: Fotografije z vsebino starega orodja in pripomočkov

Slika 2: Informatorji, uporaba in hranjenje starega orodja in pripomočkov, spraševanje in zvočni zajem

Uporabniški vmesnik je bil oblikovan z uporabo kompozicijskih načel razporeditve, grupiranja, simetrije, podobnosti, zaprtosti ter razmerja med oblikami grafičnih elementov in ozadja. Ureditev elementov vmesnika po principih optimalne uporabniške izkušnje je bila dosežena z uporabniku prijazno, enostavno in učinkovito ureditvijo vsebin, gumbov, kontrol ter drugih navigacijskih elementov. Oblikovanje uporabniškega vmesnika je potekalo v skladu s strukturinim nivojem razvoja spletnega slovarja, torej programerskim delom. Največji izziv je predstavljala oblikovna izgradnja glavnega tekstovnega elementa, tj. slovarskega sestavka. Oblikovanje tekstovnih in grafičnih informacij je potekalo hierarhično glede na pomen posameznih delov sestavka ter njegovih vsebin. Za učinkovito vizualno-komunikacijsko kvaliteto in optimalno uporabnost slovarskega sestavka je bilo treba izvesti celovito preučevanje vsebinskih kategorij in njihovega pomena ter upoštevati informacijsko arhitekturo. Sledil je izris žičnih modelov, ki so bili večkrat in iterativno redefinirani ter nadgrajeni. Izgradnja skeleta uporabniškega vmesnika spletnega slovarja je vključevala oblikovanje elementov glavnega menija, iskalnika, navigacijskih vrstic, interaktivnih gum-

bov ter ikon. V tej fazi dela so bili načrtovani in oblikovani tudi bloki za več-predstavnost po principih minimalizma. Vključevali so orodja za predstavitev fotografij, videoposnetkov orodja in njihove uporabe ter zvočnih galerij z zapisi narečnega govora, njihovih transkripcij ter prevodov v slovenski knjižni jezik. Grafična identiteta in uporabniku prijazen grafični vmesnik interaktivnega slovarja sta vsebovala vsa glavna načela oblikovanja interaktivnosti ter hevristike, torej doslednost, predvidljivost, ustrezno umeščenost, kontekstualnost ter učljivost.

Izhodišča za grafični stil so bila staranje ter neskončnost, s čimer smo zajeli sicer pomensko nasprotujoča si termina, ki pa imata v rešitvi interaktivnega slovarja hkratno veljavo zaradi ohranjanja snovne in nesnovne kulturne dediščine. Barvna paleta je obsegala naravne, zemeljske odtenke rjave in sive barve različnih nasičenosti. Vizualno podobo vmesnika smo opremili tudi s teksturo postaranega papirja, ki predstavlja vpliv časa in posledično sprememb na fizični svet. Logotip slovarja vključuje simbolni in tekstovni del. Simbolni del predstavlja v logotipu podoba kolesa in s tem cikličnost, večnost in življenje, tekstovni del pa napis Slovar orodja v Loškem potoku (krajša varianta) oziroma na vmesniku gradi slikovni del več koles in poln naslov *Slovar starega orodja v govoru Loškega Potoka*, kot prikazuje slika 3.

Slika 3: Logotip slovarja ter grafična podoba vmesnika

3.3. Izvedbeni vidik slovarja

E-slovar SSOLP je spletna aplikacija za prikaz slovarskih sestavkov in pripadajočih vsebin, ki so shranjene v podatkovni bazi (besedilni del) in na spletnem strežniku (slike, avdio in video). Aplikacija predvideva tri vrste uporabnikov:

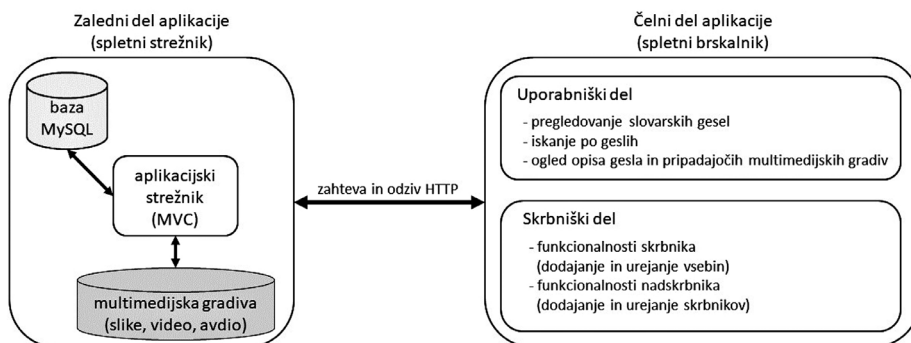
- 1) Navadni uporabnik je vsak uporabnik, ki dostopa do spletnih strani slo-

varja. Za ogled ni potrebna prijava v aplikacijo. Navadni uporabnik lahko pregleduje slovarska gesla po posameznih temah in podtemah, išče gesla z iskalnikom ter za izbrano geslo pregleduje pripadajoče fotografije, avdio- in videoposnetke (skupaj s fonetičnim zapisom in prevodom v knjižni jezik), si ogleda opis gesla (izgovor in slovnico, pomen, izvor) ali pa se sprehaja med gesli preko povezav (sopomenke, nadpomenke, vrste, orodje, sestavni deli, besedje z istim korenem).

- 2) Skrbnik aplikacije se mora v aplikacijo prijaviti in lahko dodaja nove vsebine (nove teme in podteme ali nova slovarska gesla s pripadajočimi opisi in večpredstavnostnim gradivom) ali pa ureja obstoječe vsebine.
- 3) Nadskrbnik mora biti tudi prijavljen v aplikaciji, njegova vloga pa je le dodajanje in urejanje skrbnikov aplikacije, ne more pa urejati vsebin.

3.3.1. Zasnova in zgradba aplikacije

Spletno aplikacijo s tehnološkega vidika sestavljata čelni in zaledni del, z vidika funkcionalnosti pa uporabniški in skrbniški del. Zgradbo aplikacije shematično prikazuje slika 4.

Slika 4: Zgradba spletne aplikacije s tehnološkega in funkcionalnega vidika

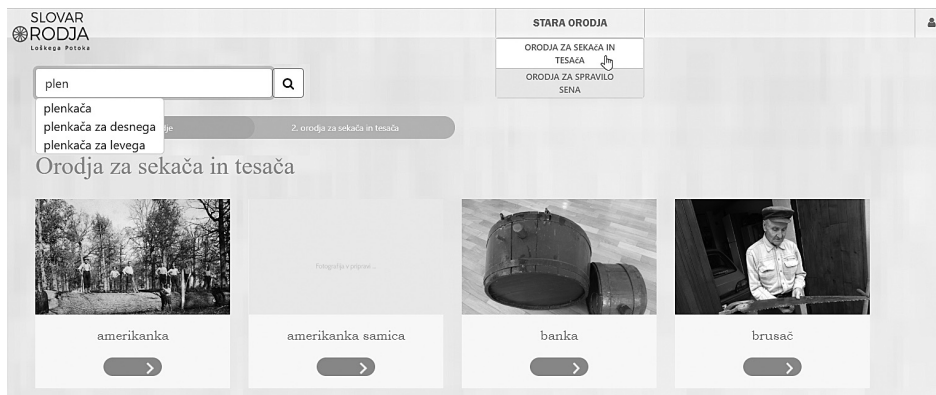
Zaledni del aplikacije je napisan v programskem jeziku PHP in se izvaja na spletnem strežniku. Zgradba aplikacije sledi programski arhitekturi model-pogled-nadzornik (MVC), kar omogoča boljšo strukturo programske kode, saj ločuje programsko logiko (v modelu) od predstavitve (v pogledu) in obdelave (v nadzorniku). Model tako zajema dostop do podatkov, ki so shranjeni v podatkovni

bazi MySQL, in skrbi za poslovno logiko, tj. izvajanje funkcionalnosti aplikacije. Nadzornik posreduje med modelom in pogledom, sprejema in obdeluje uporabniške ukaze ter skrbi za ustrezen izbor pogleda. Pogled poskrbi za predstavitev modela in je tesno povezan s čelnim delom aplikacije.

Čelni del aplikacije se izvaja v spletnem brskalniku na strani odjemalca. Predstavlja uporabniški vmesnik aplikacije, to je tisti del aplikacije, ki ga vidi neprijavljen uporabnik pri ogledu slovarskega gesla, prijavljen skrbnik pri pregledu in urejanju vsebine slovarja ali nadskrbnik pri pregledu in urejanju skrbnikov aplikacije; torej zajema tako uporabniške kot tudi skrbniške funkcionalnosti aplikacije. Čelni del aplikacije je izdelan z uporabo sodobnih spletnih tehnologij in orodij (HTML5, CSS, JavaScript, jQuery, Bootstrap).

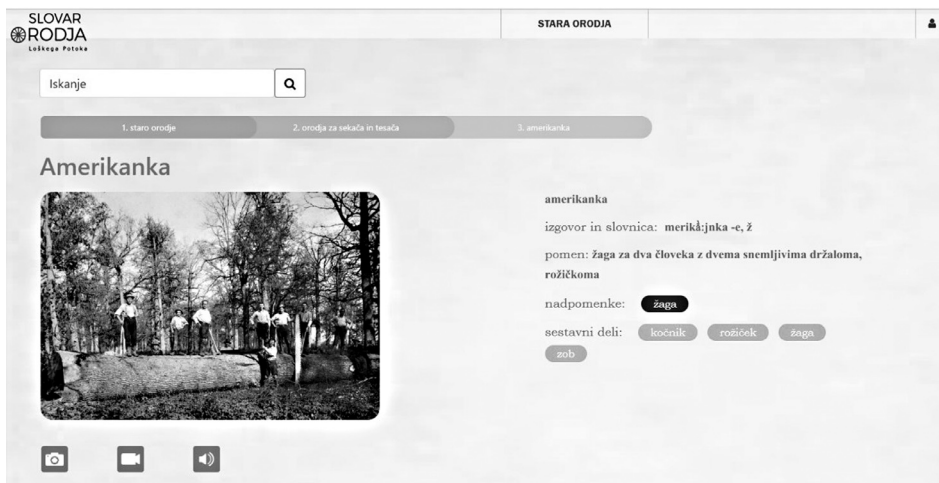
3.3.2. Uporabniški del aplikacije

Uporabniški del aplikacije je na voljo vsem uporabnikom, ki do slovarja dostopajo preko spleta. Za uporabo slovarja ni potrebna prijava. Uporabnikov pogled na gesla po podtemah prikazuje slika 5. Za izbrano podtemo (izbira iz menija) se prikažejo vsa gesla te podteme s pripadajočo fotografijo. Z izbiro posameznega gesla dobimo podrobnejši opis gesla, ki ga prikazuje slika 6. Do zelenega gesla lahko pridemo tudi z iskalnikom, ki ob vpisovanju iskalne besede sproti izpisuje najdena gesla iz slovarja (slika 5).

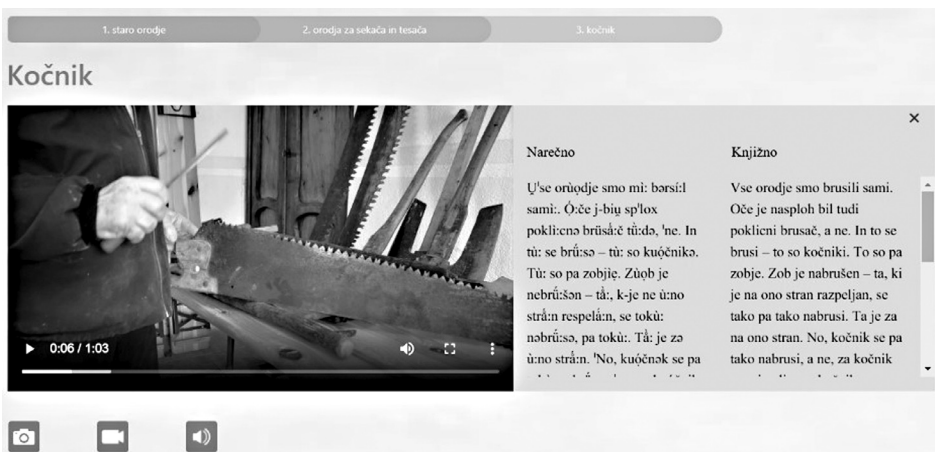
Slika 5: Uporabniški del aplikacije – pregledovanje gesel po podtemah

Slika 6 prikazuje slovarski sestavek, kot je opisan v razdelku 3.1. Pod fotografijo so ikone za prikaz galerije fotografij, video- in avdioposnetkov.

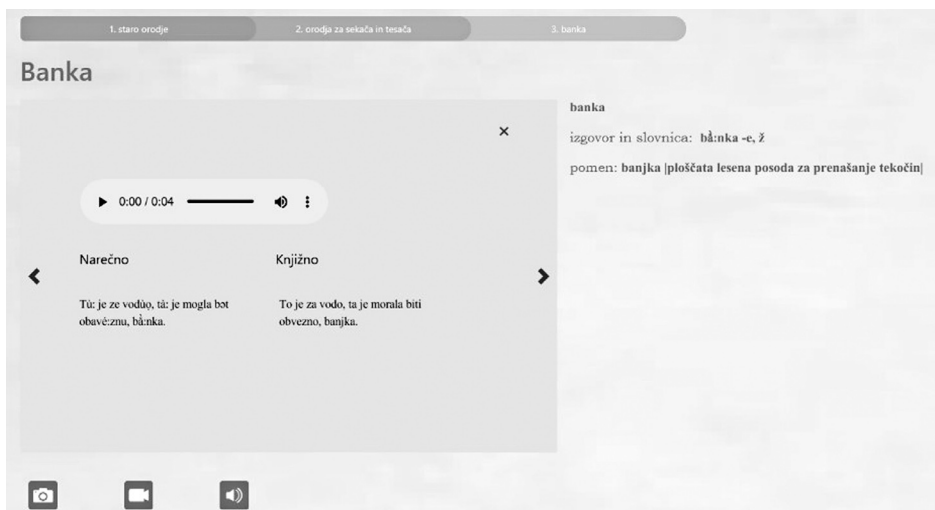

Slika 6: Uporabniški del aplikacije – slovarski sestavek

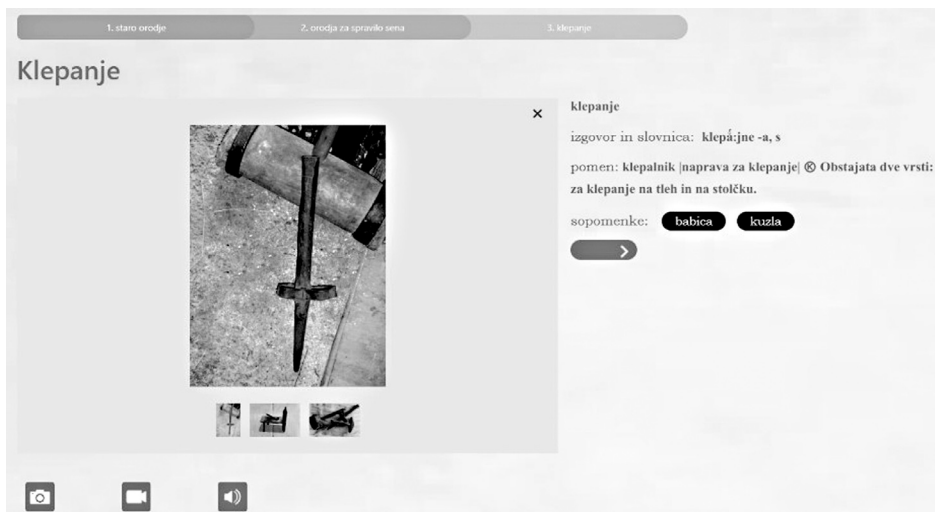
S klikom na posamezno ikono se odpre okno z galerijo, kot prikazuje slika 7. Poleg videoposnetka, ki ga lahko predvajamo preko standardnih kontrol, sta prikazana fonetični zapis besedila in prevod v knjižni jezik (slika 7a). Podobno velja tudi za avdioposnetek (slika 7b). Če je posnetkov več, jih lahko pregledujemo po vrsti z izbiro puščic naprej oz. nazaj (slika 7b). V galeriji fotografij so prikazane pomanjšane fotografije, s klikom na posamezno fotografijo pa se ta prikaže povečana v oknu (slika 7c).

7 a)

7 b)

7 c)

Slika 7: Uporabniški del aplikacije – multimedijske vsebine ponazarjalnega razdelka gesla: a) videoposnetek, b) avdioposnetek, c) galerija slik

3.3.3. Skrbniški del aplikacije

Ker skrbnik aplikacije lahko posega v shranjena slovarska gesla in pripadajoča gradiva ter posledično vpliva na prikaz vsebin na spletni strani slovarja SSOLP, je za dostop do tega dela aplikacije zahtevana avtentikacija. Vlogo nadskrbnika sistema ima zelo omejen krog razvijalcev aplikacije, ki nadzorujejo celoten življenjski cikel aplikacije. Nadskrbniki lahko posameznim uporabnikom dodelijo skrbniške pravice (vloga skrbnika) in jim s tem omogočijo dostop do skrbniškega dela aplikacije. Po uspešni prijavi v sistem dobijo skrbniki vpogled v pripravljeno vsebino slovarja, omogočeno pa je tudi urejanje te vsebine: prenos novih multimedijskih datotek (fotografij, avdio- in videoposnetkov) na spletni strežnik, njihovo povezovanje s slovarskimi gesli, urejanje tem in podtem (spreminjanje, brisanje in dodajanje) ter urejanje slovarskih gesel in vseh z njimi povezanih podatkov (spreminjanje, brisanje in dodajanje slovarskih gesel, povezav med gesli ter pripadajočih multimedijskih gradiv). Možnosti skrbnika so razvidne na sliki 8, ki prikazuje uporabniški vmesnik v aplikacijo prijavljenega skrbnika pri pregledu vseh podtem.

The screenshot shows the 'Seznam vseh podkategorij' (List of all subcategories) page. The header includes navigation tabs: Kategorije, Podkategorije, Gesla, Naloži datoteko, Slike, Posnetki, Posedobi svoj profil, and Odjavi se. The main content area displays a table with the following data:

#	Ime podkategorije	Ime kategorije	Uredi	Aktivnost
1	Konjska in volovska oprema	Staro orodje	Uredi	Aktivno
2	Orodja za izdelavo pohištva (mizarstvo)	Staro orodje	Uredi	Aktivno
3	Orodja za izdelavo volne	Staro orodje	Uredi	Aktivno
4	Orodja za obdelavo lanu	Staro orodje	Uredi	Aktivno
5	Orodja za obdelovanje polj	Staro orodje	Uredi	Aktivno
6	Orodja za sekača in tesača	Staro orodje	Uredi	Deaktivno
7	Orodja za spravilo sena	Staro orodje	Uredi	Deaktivno

At the bottom of the page, it indicates 'Prikazane vrstice 1 do 7 (Skupno 7)' and navigation buttons for 'Prejinja 1' and 'Naslednja'.

Slika 8: Skrbniški del aplikacije – pregled podtem

Slika 9 prikazuje seznam vseh slovarskih gesel. Skrbnik lahko ureja, briše ali doda posamezno geslo, ali pa pregleduje njegove povezave na druga gesla (ter jih tudi ureja, briše ali dodaja). Pri geslu je še posebej označeno, ali že ima pripadajočo fotografijo, saj je ta obvezen del slovarskega sestavka.

Slika 9: Skrbniški del aplikacije – pregled slovarskih gesel

Tudi avdio- in videoposnetke, ki so bili preneseni na strežnik, lahko pregledujemo v obliki seznama, ki ga prikazuje slika 10. Vsak posnetek je transkribiran s fonetičnim zapisom, kateremu je dodan tudi prevod v knjižni jezik. Vsak posnetek je povezan tudi z enim ali več slovarskimi sestavki, te povezave pa lahko tudi pregledujemo in urejamo.

Slika 10: Skrbniški del aplikacije – pregled posnetkov (avdio in video)

Seznami tem, podtem, slovarskih gesel, slik in posnetkov, ki jih lahko pregledujemo v skrbniški del, so urejeni po abecedi in prikazujejo vse vnose. Ker bo število vnosov sčasoma raslo, saj se v slovar dodajajo nove vsebine, smo za boljši pregled nad vsebino omogočili tudi iskanje po teh seznamih.

4. Zaključek

V prispevku je prikazana zgradba slovarskega sestavka v interakciji z računalniškimi in grafičnimi rešitvami v spletni aplikaciji. Elektronski medij nudi povsem drugačne možnosti izdelave slovarjev, kot smo jih bili vajeni v knjižni obliki. Poleg lažje dostopnosti slovarja širom sveta, preprostejšega iskanja besed v slovarju ter možnosti sprotnega dodajanja in posodabljanja vnosov medij vpliva tudi na možnost interakcije in prikaza podrobnosti slovarskega sestavka na zahtevo, preprosto medsebojno povezovanje leksemov ter z vključitvijo multimedije tudi bolj slikovit opis slovarskega sestavka. Tako smo na pobudo lokalne skupnosti v okviru študentskega interdisciplinarnega projekta jezikoslovci, računalniški programerji in grafični oblikovalci zasnovali tematski narečni slovar s poudarkom na interaktivnosti in napredni uporabniški izkušnji ter estetski celostni grafični podobi. V okviru projekta izdelano ogrodje programske rešitve spletnega slovarja je objavljeno kot prosto dostopno programje (pod licenco GNU General Public License). Slovar (<http://slovar-orodja.si>) na temo »staro orodje« v enem od slovenskih govorov dolenjskega narečja v zgradbi slovarskega sestavka izkorišča možnosti interaktivne spletne aplikacije in poleg klasične sestave vsebuje še vrsto dodatnih sestavin. V okviru ponazarjalnega gradiva so to slike, avdio- in videoposnetki s transkibiranimi prepisi in prevodi v knjižno slovenščino, v slovarskem sestavku pa razdelki z neobveznimi medleksemskimi povezavami do novih slovarskih sestavkov: poleg na morebitne sinonime in etimološke osvežitve manj znanih besed še na besede z istim korenem ter na besede, ki tvorijo ozke teme (npr. sestavni deli nekega orodja, orodja za njegovo vzdrževanje ali vrste določenega orodja). Pri oblikovanju smo izhajali iz uporabnika in z izdelavo grafične identitete dosegli odprto rešitev, ki omogoča nadaljnje nadgradnje tako vsebine kot funkcionalnosti. Učinkovito vizualno in interaktivno komunikacijo smo dosegli z uporabo grafičnega jezika, navdihnjenega v staranju in večnosti. Barvna paleta obsega naravne odtenke, različne nasičenosti sive in rjave barve, tekstura vstopne strani pa je oblikovana kot porumenel papir, kar simbolno predstavlja učinek sprememb, ki jih ima čas na fizični svet. Po drugi strani pa ohranitveno vrednost slovarja predstavlja kolo v logotipu in na sliki vstopne strani. Kolo kot simbol ponavljanja, večnosti in življenja.

Literatura in viri

BENEDIK, FRANCKA. 1994. Vprašalnice za zbiranje narečnega gradiva. *Traditiones* 23. 87–142.

BENKO, ANJA. 2013. *Narečna bera*. www.narecna-bera.si (dostop februar 2020).

KAVČIČ, ALENKA; LOVRIČ, IVAN; SMOLE, VERA. 2018. Interaktivna karta slovenskih narečnih besedil. *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*. Ur. Fišer, Darja; Pančur, Andrej. Fakulteta za elektrotehniko, Univerza v Ljubljani. Ljubljana. 121–125.

KENDA-JEŽ, KARMEN. 2015. *Shranli smo jih v bančah: slovarski prispevek k ohranjanju oblačilne kulture v Kanalski dolini – contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale*. Založba ZRC, ZRC SAZU – Casa editrice CRS, CRS ASSA. Ljubljana.

KENDA-JEŽ, KARMEN. 2019. *Slovar oblačilnega izrazja ziljskega govora v Kanalski dolini*. www.fran.si (dostop september 2019).

PIŠKOREC, VELIMIR; KURTOVIĆ BUDJA, IVANA. 2015. O dvama zvučnima atlasima hrvatskoga jezika. *Croatica: Časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu* 39/59. 161–168.

SMOLE, VERA. 2019. Slovenska narečja v spletnih aplikacijah. *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Zbirka Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ur. Smolej, Mojca. Znanstvena založba Filozofske fakultete. Ljubljana. https://centerslo.si/wp-content/uploads/2019/06/55-SSJLK_Smole.pdf (dostop september 2019).

The Use of New Media in a Dialectal Dictionary: the Example of *Slovar starega orodja v govoru Loškega Potoka*

Abstract

The paper presents the design and implementation of a thematic dialectal dictionary that uses new technological possibilities of e-media to be transformed into an e-dictionary. It is web-based, interactive (with multimedia content), and growing (supplementing articles), it has an aesthetic graphic identity. All this influences the potential end-users.

Uporaba novih medija u dijalektnoj leksikografiji na primjeru *Rječnika staroga oruđa u govoru Loškoga Potoka*

Sažetak

Ovaj članak predstavlja koncept i realizaciju dijalektnoga tematskoga rječnika, kome elektronički medij nudi mogućnost da bude online ili e-rječnik, interaktivan (s multimedijским sadržajima) i komplementaran, a također da ima integriran estetski grafički dizajn, što sve utječe na potencijalne korisnike.

Ključne besede: slovarski sestavek, tematski narečni slovar, interaktivni narečni e-slovar, grafično oblikovanje, interaktivnost, grafična identiteta

Keywords: dictionary article, thematic dialectic dictionary, interactive dialectic e-dictionary, graphic design, interactivity, graphic identity

Ključne riječi: rječnički članak, tematski dijalektni rječnik, interaktivni dijalektni e-rječnik, grafički dizajn, interaktivnost, grafički identitet

